

De een van de ander

Philip Kerr bij Boekertij:

De Bernie Gunther-serie:

Berlijnse trilogie

De een van de ander

Een stille vlam

Als de doden niet herrijzen

Grijs verleden

Praag fataal

De man zonder adem

De vrouw van Zagreb

De schaduw van de stilte

Pruisisch blauw

Vergeven en vergeten

De Scott Manson-serie:

Transfermaand

De hand van God

Philip Kerr

De een van de ander

Eerste druk 2007
Elfde druk 2019

ISBN 978-90-225-8433-0
ISBN 978-94-6023-620-4 (e-book)
NUR 305

Oorspronkelijke titel: *The One From the Other*
Vertaling: Herman van der Ploeg
Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: iStock
Zetwerk: Mat-Zet bv, Soest

© 2006 by Philip Kerr
© 2007 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Jane

*God, schenk mij de kalmte om te aanvaarden
wat ik niet kan veranderen,
de moed om te veranderen wat ik kan veranderen,
en de wijsheid om tussen deze twee onderscheid te maken.*

REINHOLD NIEBUHR

PROLOOG

Berlijn, september 1937

Ik weet nog dat het die septembermaand prachtig weer was. ‘Hitlerweer’ werd het genoemd. Alsof de elementen uitgerekend voor Adolf Hitler aardig wilden zijn. Ik herinner me dat hij een bombastische redevoering hield waarin hij buitenlandse koloniën eiste voor Duitsland. Dat was misschien de eerste keer dat we hem het begrip ‘levensruimte’ hoorden gebruiken. Niemand beseftte dat onze levensruimte alleen kon worden verkregen als er eerst iemand anders stierf.

Ik woonde en werkte in de ruimte die we Berlijn noemden. Er was daar genoeg te doen voor een privédetective. Het ging uiteraard altijd om vermiste personen. En de meesten van hen waren Joods. Ze waren vermoord in een steegje, of naar een KZ gestuurd, een concentratiekamp, zonder dat de autoriteiten de moeite namen de familie in te lichten. De nazi’s vonden de manier waarop ze dat deden vrij grappig. Officieel werd de Joden natuurlijk aangeraden te emigreren, maar omdat ze hun eigendommen niet mee mochten nemen, kwam dat niet veel voor. Toch waren er mensen die slimme trucs gebruikten om hun geld Duitsland uit te krijgen.

Eén zo’n truc was dat een Jood een groot verzegeld pakket met allerlei waardevolle bezittingen deponeerde bij een Duitse rechtbank, met een label erop met de tekst ‘Laatste wil en testament’, om daarna ‘op vakantie’ te gaan. Vervolgens ‘stierf’ die Jood in het buitenland en verzocht een lokale Franse of Engelse rechtbank een Duitse rechtbank om het pakket met zijn ‘laatste wil en testament’ op te sturen. Duitse rechtbanken en de bijbehorende Duitse juristen waren zeer bereidwillig om te voldoen aan de verzoeken van andere juristen, zelfs als het om

Franse of Engelse juristen ging. En op die manier zijn heel wat fortuinlijke Joden erin geslaagd om hun geld of waardevolle bezittingen terug te krijgen, zodat ze een nieuw leven konden beginnen in een ander land.

Het is misschien moeilijk voor te stellen, maar op dit gebied had ook de Joodse afdeling van de SD, de veiligheidspolitie, zo zijn snode plannetjes. Het idee was om Joden te stimuleren Duitsland te verlaten en er daarbij tevens voor te zorgen dat de zakken van sommige SD-officieren goed werden gevuld. Het was wat wij de bruidsschat noemden, of het plan van Joodse marskramers. Ik kreeg er voor het eerst mee te maken door de twee vreemdste klanten die ooit mijn pad hebben gekruist.

Paul Begelmann was een rijke Duits-Joodse zakenman die verschillende garages en autohandels in Duitsland bezat. En ss-Sturmbannführer dr. Franz Six was het hoofd van de Joodse afdeling van de SD in het Hohenzollern-paleis in de Wilhelmstrasse. Achter het bureau van Six hing een portret van de Führer, en een aantal bullen in de rechtsgeleerdheid van universiteiten in Heidelberg, Königsberg en Leipzig. Six mocht dan een nazimisdadiger zijn, hij was wel een buitengewoon ontwikkelde nazimisdadiger. Hij voldeed niet bepaald aan Himmlers ideaalbeeld van de ariër. Hij was rond de dertig, met donker haar en een lichtelijk zelfvoldaan trekje rond de mond. Hij zag er net zo Joods uit als Paul Begelmann. Er hing een geur van reukwater en hypocrisie om hem heen. Op zijn bureau stond een kleine buste van Wilhelm von Humboldt, de stichter van de universiteit van Berlijn die beroemd was geworden door zijn ideeën over de grenzen waarbinnen de activiteiten van de staat zich moesten afspelen. Het leek me onwaarschijnlijk dat Sturmbannführer Six het op dat gebied met hem eens was.

Begelmann was ouder en langer, met donker, krullend haar en lippen zo dik en roze als twee plakken lunchworst. Hij glimlachte, maar zijn ogen vertelden een ander verhaal. Zijn pupillen waren nauw als die van een kat, alsof hij niets liever wilde dan verdwijnen uit de aandacht van de SD. In dat gebouw, omgeven door al die zwarte uniformen, leek hij op een koorknaap die vriendschap wil sluiten met een troep hyena's. Hij zei niet veel. Six was voortdurend aan het woord. Ik had gehoord dat Six uit Mannheim kwam. Mannheim heeft een

beroemde jezuïetenkerk. Daar deed Franz Six me aan denken, in zijn gesoigneerde zwarte uniform. Niet aan een typische SD-schurk. Hij leek meer op een jezuïet.

‘Herr Begelmann heeft te kennen gegeven dat hij van Duitsland naar Palestina wil emigreren,’ zei hij minzaam. ‘Uiteraard maakt hij zich zorgen over zijn bedrijf in Duitsland en de gevolgen die de verkoop ervan zou kunnen hebben op de plaatselijke economie. Onze afdeling wil Herr Begelmann helpen een oplossing voor dit probleem te vinden. Een oplossing waarbij u ons zou kunnen assisteren, Herr Gunther. We hebben voorgesteld dat hij niet “pro forma” zou moeten emigreren, maar dat hij, als Duits staatsburger in het buitenland gaat werken. Het komt erop neer dat hij in Palestina zou gaan werken als vertegenwoordiger van zijn eigen bedrijf. Op die manier kan hij zijn salaris verdienen en delen in de winst van zijn bedrijf, terwijl tegelijkertijd wordt voldaan aan de politiek van onze afdeling, die emigratie van Joden wil stimuleren.’

Ik twijfelde er niet aan dat de arme Begelmann had besloten de winst van zijn bedrijf niet met het Reich te delen, maar met Franz Six. Ik stak een sigaret op en keek de SD'er aan met een cynisch lachje. ‘Heren, als ik dit zo hoor, lijkt het me dat u samen heel gelukkig zult zijn. Maar ik zie niet in waarvoor u mij nodig hebt. Ik regel geen huwelijken. Ik onderzoek ze.’

Six verschoot een beetje van kleur en keek slecht op zijn gemak naar Begelmann. Hij had macht, maar het was niet het soort macht waarmee hij iemand als ik kon bedreigen. Hij was eraan gewend studenten en Joden af te bekken, maar hij leek niet opgewassen tegen de taak een volwassen arische man af te snauwen.

‘We hebben iemand nodig... iemand die Herr Begelmann kan vertrouwen... Er moet een brief van de Wassermann Bank, hier in Berlijn, worden bezorgd bij de Engels-Palestijnse Bank in Jaffa. Die bezorger moet krediet zien los te krijgen bij die bank en een perceel in Jaffa huren dat kan dienen als ruimte voor een nieuwe showroom voor auto's. Dat huurcontract zal de belangrijke nieuwe onderneming van Herr Begelmann bekrachtigen. Onze agent moet ook bepaalde eigendommen overbrengen naar die Engels-Palestijnse Bank in Jaffa. Herr Begelmann is vanzelfsprekend bereid een aanzienlijk bedrag te

betalen voor deze diensten. Een som van duizend Engelse ponden, te ontvangen in Jaffa. Uiteraard regelt de SD alle noodzakelijke documenten en papieren. U zou optreden als officieel vertegenwoordiger van autobedrijf Begelmann. Onofficieel handelt u als geheim agent van de SD.'

'Duizend pond. Dat is veel geld,' zei ik. 'Maar stel nu dat de Gestapo me hierover vragen gaat stellen? Bepaalde antwoorden zullen hun wellicht niet bevallen. Hebt u daar aan gedacht?'

'Natuurlijk,' zei Six. 'U denkt toch niet dat ik gek ben?'

'Nee, maar zij misschien wel.'

'Het geval is namelijk dat ik twee andere agenten naar Palestina stuur. Ze moeten feiten onderzoeken en hun missie is geautoriseerd door de hoogste instanties,' zei hij. 'Onze afdeling is, gezien haar opdracht, gevraagd een onderzoek te verrichten naar de mogelijkheid van gedwongen emigratie naar Palestina. Wat SIPO betreft, zou u onderdeel zijn van die missie. Als de Gestapo u vragen zou stellen over uw missie, zou u geheel gerechtigd zijn, net als die twee andere agenten, om te zeggen dat het gaat om een zaak van de inlichtingendienst. Dat u de orders van generaal Heydrich uitvoert. En dat u om veiligheidsredenen niet kunt spreken over deze zaak.' Hij liet een stilte vallen en stak een kleine, puntige sigaar op. 'U hebt toch eerder voor de generaal gewerkt?'

'Daar wil ik liever niet meer aan denken.' Ik schudde mijn hoofd. 'Met alle respect, Herr Sturmbannführer, als twee van uw eigen mensen al naar Palestina gaan, waarom hebt u mij dan nog nodig?'

Begelmann schraapte zijn keel. 'Mag ik iets zeggen, Herr Sturmbannführer?' zei hij voorzichtig, met een sterk Hamburgs accent. Six haalde zijn schouders op en schudde onverschillig zijn hoofd. Begelmann keek me met stille wanhoop aan. Er parelde zweet op zijn voorhoofd en ik geloof niet dat dat werd veroorzaakt door het ongewoon warme septemberweer. 'Want, Herr Gunther, u hebt nou eenmaal de reputatie dat u eerlijk bent.'

'En van snel geld verdienen bent u ook niet vies,' zei Six.

Ik keek Six aan en knikte. Ik had geen zin meer om nog langer beleefd te doen tegen deze criminele advocaat. 'Wat u bedoelt, Herr Begelmann, is dat u de mensen hier niet vertrouwt.'

De arme Begelmann leek pijnlijk getroffen. ‘Nee, nee, nee, nee, nee,’ zei hij. ‘Zo zit het helemaal niet.’

Maar ik zat me te verkneukelen en bleef doorgaan. ‘En dat kan ik u niet kwalijk nemen. Beroofd worden is één ding. Maar als de berover je ook nog eens vraagt de buit naar de vluchtauto te slepen, wordt het een andere kwestie.’

Six beet op zijn lip. Ik denk dat hij liever mijn halsslagader had doorgebeten. De enige reden waarom hij niets zei, was omdat ik nog niet had geweigerd. Waarschijnlijk wist hij dat ik dat niet zou doen. Duizend pond is duizend pond.

‘Toe, Herr Gunther.’

Six liet het smeken graag aan Begelmann over.

‘Mijn hele gezin zou u ontzettend dankbaar zijn.’

‘Duizend pond,’ zei ik. ‘Dat heb ik al gehoord.’

‘Is de vergoeding niet naar uw zin?’ Begelmann keek vragend naar Six, maar die reageerde niet. Six was jurist, geen paardenhandelaar.

‘Welnee, Herr Begelmann,’ zei ik. ‘Die vergoeding is ruimhartig. Nee, het ligt aan mezelf, denk ik. Ik krijg altijd jeuk als ik door bepaalde honden wordt besnuffeld.’

Maar Six weigerde beledigd te worden. Tot nu toe was zijn gedrag kenmerkend voor een advocaat. Bereid om alle menselijke emoties opzij te zetten voor het grotere goed van geld. ‘Ik hoop dat u niet onbeschouft bent tegen een ambtenaar van de Duitse regering, Herr Gunther,’ zei hij op berispelende toon. ‘Je zou bijna denken dat u iets tegen het nationaal-socialisme hebt. Dat lijkt me in deze tijd niet zo verstandig.’

Ik schudde mijn hoofd. ‘U begrijpt me verkeerd,’ zei ik. ‘Ik had vorig jaar een klant, hij heette Hermann Six. Die industrieel, weet u wel? Hij heeft me bedrogen. U bent toch geen familie van hem?’

‘Helaas niet,’ zei hij. ‘Ik kom uit een zeer arme familie in Mannheim.’

Ik keek naar Begelmann. Ik had met hem te doen. Ik had nee moeten zeggen. In plaats daarvan zei ik ja. ‘Goed, ik doe het. Maar ik eis wel dat u open kaart met me speelt. Ik ben niet het type dat vergeet en vergeeft. En ik heb iemand nog nooit de andere wang toegekeerd.’

Het duurde niet lang voor ik mijn deelname aan het Joodse handelsplannetje van Six en Begelmann betreurde. Een dag later zat ik alleen

in mijn kantoor. Buiten regende het. Mijn partner, Bruno Stahlecker, was naar eigen zeggen met een zaak bezig, wat waarschijnlijk betekende dat hij ergens in Wedding aan de bar hing. Er werd op de deur geklopt en een man stapte naar binnen. Hij droeg een leren jas en een breedgerande hoed. Misschien was het intuïtie, maar ik wist al voordat hij me de penning in zijn handpalm liet zien dat hij van de Gestapo was. Hij was rond de vijftientig, kalend, en had een kleine, scheve mond en een scherpe, gevoelige kaaklijn die me deed vermoeden dat hij meer gewend was te slaan dan geslagen te worden. Zonder een woord te zeggen gooide hij zijn natte hoed op het vloeiblad van mijn bureau. Hij knoopte zijn jas los. Eronder droeg hij een keurig, marineblauw pak. Hij ging in de stoel tegenover mijn bureau zitten, pakte zijn sigaretten en stak er een op. Al die tijd bleef hij me strak aankijken, als een adelaar die een vis bespiedt.

‘Mooi hoedje,’ zei ik na een korte stilte. ‘Waar heb je hem gestolen?’ Ik pakte hem van mijn bureau en wierp hem in zijn schoot. ‘Of wilde je me laten weten dat het buiten regent?’

‘Ze zeiden al dat je een taaie was bij Alex,’ zei hij en hij tikte zijn as op mijn tapijt.

‘Ik was bij Alex inderdaad een taaie,’ zei ik. Alex was het hoofdbureau van politie, op Berlijns Alexanderplatz. ‘Ze gaven mij ook zo’n penninkje. Iedereen kan stoer doen als-ie zo’n biermunt van de KRIPO op zak heeft.’ Ik haalde mijn schouders op. ‘Maar als ze dat zeggen, dan moet het waar zijn. Echte agenten, zoals die lui op Alex, liegen niet.’

De kleine mond verstrakte in een lachje met gesloten lippen, als een zojuist gehecht litteken. Hij stak de sigaret in zijn mond alsof het een draad was die hij wilde bevochtigen om hem door het oog van een naald te steken. Of misschien in mijn oog. Ik geloof niet dat het voor hem veel verschil maakte. ‘Dus jij bent die kerel die Gormann heeft gepakt, die wurger?’

‘Dat is lang geleden,’ zei ik. ‘Voordat Hitler aan de macht kwam, was het veel gemakkelijker om moordenaars te grijpen.’

‘O, ja? Hoezo?’

‘Ten eerste waren ze toen dunner gezaaid dan nu. En bovendien leek het toen belangrijker. Het gaf me echt voldoening om de maatschappij

te helpen beschermen. Tegenwoordig zou ik niet weten waar ik moet beginnen.'

'Dat klinkt verdacht. Je keurt toch niet af wat de Partij voor Duitsland heeft gedaan?'

'Helemaal niet,' zei ik, op mijn hoede. 'Ik keur niets af wat voor Duitsland wordt gedaan.' Ik stak zelf ook een sigaret op en liet de dubbelzinnigheid van mijn opmerking tot hem doordringen. Ondertussen zag ik voor me hoe mijn vuist op zijn puntige kaak terecht kwam. 'Heb je ook een naam, of mogen alleen je vrienden dat weten? Je kent je vrienden toch nog wel? Al die mensen die je altijd een verjaardagskaartje stuurden? Als je tenminste nog weet wanneer dat is.'

'Misschien kun jij mijn vriend zijn,' zei hij glimlachend. Ik had de pest aan die glimlach. Hij wist iets over me, dat vertelde die glimlach. Er zat een twinkeling in zijn iris die uit zijn oogbol spatte als de punt van een zwaard.

'Misschien kunnen we elkaar helpen. Daar ben je vrienden voor, nietwaar? Misschien bewijs je ik wel een gunst, Gunther, en ben je me zo verdomd dankbaar dat je me een van die verjaardagskaarten stuurt waar je het net over had.' Hij knikte. 'Dat zou ik op prijs stellen. Dat zou leuk zijn. Met een tekstje erbij.'

Ik blies wat rook zijn kant op. Ik begon moe te worden van zijn stoere gedoe. 'Ik betwijfel of mijn gevoel voor humor je zou bevallen,' zei ik. 'Maar het kan verkeren. Het zou voor de verandering wel leuk zijn als de Gestapo het een keer bij het rechte eind had.'

'Ik ben inspecteur Gerhard Flesch,' zei hij.

'Aangenaam, Gerhard.'

'Ik ben hoofd van de Joodse afdeling van SIPO,' ging hij verder.

'Weet je dat ik er ook over heb gedacht om zo'n afdeling te openen?' zei ik. 'Plotseling lijkt iedereen een Joodse afdeling te hebben. Levert zeker nogal wat op. De SD, Buitenlandse Zaken, en de Gestapo nu ook al.'

'De operationele grenzen tussen de SD en de Gestapo worden gedomarkeerd door een ambtsorder die is ondertekend door de Reichsführer-SS,' zei Flesch. 'Operationeel moet de SD de Joden scherp in de gaten houden en vervolgens aan ons rapporteren. Maar in de praktijk is de Gestapo in een machtsstrijd met de SD verwickeld, en dat

conflict is vooral erg hevig als het om Joodse zaken gaat.’

‘Dat is zo te horen allemaal machtig interessant, Gerhard. Maar ik begrijp niet wat ik zou kunnen doen. Ik ben verdomme niet eens Joods.’

‘Nee?’ Flesch glimlachte. ‘Ik zal het uitleggen. We hebben een gerucht gehoord dat Franz Six en zijn mannen worden betaald door de Joden. Ze laten zich omkopen in ruil voor emigratiefaciliteiten. Maar we hebben nog geen bewijs. Daar hebben we jou voor nodig, Gunther. Jij gaat dat bewijs leveren voor ons.’

‘Je overschat mijn kundigheid, Gerhard. Het scheppen van stront is niet mijn sterkste kant.’

‘Die SD-missie naar Palestina. Waarom ga je daar precies heen?’

‘Ik heb vakantie nodig, Gerhard. Ik moet er even tussenuit en wat sinaasappelen eten. Zon en sinaasappelen schijnen erg goed voor de huid te zijn.’ Ik haalde mijn schouders op. ‘Bovendien ben ik van plan me te bekeren. Ik heb gehoord dat je in Jaffa heel goed besneden kunt worden, als je voor de middagpauze komt.’ Ik schudde mijn hoofd. ‘Kom op, Gerhard. Het is een zaak van de inlichtingendienst. Je weet dat ik daar buiten de afdeling met niemand over mag praten. Als dat je niet bevalt, moet je dat maar aan Heydrich vertellen. Hij verzint de regels, niet ik.’

‘Die twee mannen met wie u op reis gaat,’ zei hij onverstaanbaar. ‘We zouden graag willen dat u hen een beetje in de gaten houdt. Om te controleren of ze geen misbruik maken van hun vertrouwenspositie. Ik ben zelfs gemachtigd om uw onkosten te vergoeden. Duizend mark.’

Iedereen wilde geld aan me kwijt. Duizend pond hier. Duizend mark daar. Ik had het gevoel alsof ik op het ministerie van Justitie van het Reich werkte.

‘Dat is heel grootmoedig van je, Gerhard,’ zei ik. ‘Duizend mark is niet niks. Maar de Gestapo kennende zit er vast ook een minder aangename kant aan de zaak, mocht ik niet meewerken.’

Flesch trok zijn tandeloze grijns. ‘Het zou vervelend zijn als uw raciale afkomst onderwerp van onderzoek zou worden,’ zei hij, terwijl hij zijn sigaret uitdrukte in mijn asbak. Toen hij voorover bukte en zich weer terug in de stoel liet zakken, kraakte zijn leren jas behoorlijk. Het

leek op dikke vallende regendruppels, alsof die jas net uit de cadeauwinkel van de Gestapo kwam.

‘Mijn beide ouders waren trouwe kerkgangers,’ zei ik. ‘Ik geloof niet dat ik op dat gebied iets te vrezen heb.’

‘Je overgrootmoeder van moeders kant,’ zei hij. ‘Die was misschien Joods.’

‘Lees de bijbel, Gerhard,’ zei ik. ‘Als je ver genoeg teruggaat, zijn we allemaal Joods. Maar je vergist je. Ze was rooms-katholiek. Behoorlijk vroom, dacht ik.’

‘Maar ze heette toch Adler, nietwaar? Anna Adler?’

‘Adler, ja, dat klopt wel. Nou en?’

‘Adler is een Joodse naam. Als ze nog leefde, zou ze waarschijnlijk Sarah aan haar naam moeten toevoegen, zodat we haar gemakkelijker konden identificeren. Als Jodin.’

‘Zelfs al was dat waar, Gerhard. Adler een Joodse naam? Ik zou niet weten of dat waar is. Dat zou mij tot eenachtste Joods maken. En onder sectie twee, artikel vijf van de rassenwetten van Neurenberg ben ik dus niet Joods.’ Ik grijnsde. ‘Je moet iets anders verzinnen, Gerhard.’

‘Een onderzoek is vaak duur en vervelend,’ zei Fleisch. ‘Zelfs voor een echt Duits bedrijf. Soms worden er fouten gemaakt. Het kan maanden duren voor alles weer normaal draait.’

Ik knikte. Wat hij zei was waar. Tegen de Gestapo kon je geen nee zeggen. Niet zonder ernstige gevolgen. Ik kon kiezen: rampzalige gevolgen accepteren of een onsmakelijke opdracht aannemen. Een zeer Duitse keuze. We wisten beiden dat ik weinig keus had. Maar het bracht me wel in een merkwaardige positie, op zijn zachtst gezegd. Ik had immers al sterk het vermoeden dat Franz Six zijn zakken vulde met de sjekels van Paul Begelmann. Maar ik had geen zin in een machtsstrijd tussen de SD en de Gestapo terecht te komen. Aan de andere kant was het niet zeker dat de twee SD-mannen die ik naar Palestina zou vergezellen, oneerlijk waren. Ze zouden ervan uitgaan dat ik een spion was en dus behoedzaam met me omgaan. De kans was groot dat ik absoluut niets zou ontdekken. Maar zou dat niets de Gestapo tevreden stellen? Er was maar één manier om daar achter te komen.

‘Goed dan,’ zei ik. ‘Maar ik laat me door jullie niet als spreekbuis gebruiken en ik ga geen onwaarheden verkondigen. Dat kan ik niet. Ik wil het niet eens proberen. Als blijkt dat ze homo zijn zal ik zeggen dat ze homo zijn. Dat is nou eenmaal het werk van een detective. Misschien kost het me wat slapeloze uren en misschien ook niet. Maar als ze hetero zijn, dan houdt het daar op, snap je? Ik ga iemand er niet inluizen alleen om jou en die andere knuppels in de Prinz-Albrecht-Straße een plezier te doen. Dat doe ik niet, zelfs niet als jij en die zware jongens van je me vertellen dat het moet. En je geld mag je houden. Ik wil voorkomen dat ik de smaak te pakken krijg. Ik zal dat smerige taakje opknappen, Gerhard. Maar we spelen open kaart. Zonder trucjes. Is dat duidelijk?’

‘Duidelijk.’ Flesch stond op, knoopte zijn jas dicht en zette zijn hoed op. ‘Fijne reis, Gunther. Ik ben nooit in Palestina geweest. Maar ik heb me laten vertellen dat het er erg mooi is.’

‘Misschien moet je er zelf eens heen gaan,’ zei ik opgewekt. ‘Je vindt het vast geweldig. Je bent er in een mum gewend. Iedereen in Palestina heeft een Joodse afdeling.’

Ergens rond de laatste week van september vertrok ik uit Berlijn. Ik ging per trein door Polen en Roemenië, naar de haven van Constantia. Aan boord van het stoomschip *Romania* ontmoette ik eindelijk de twee SD-mannen die ook naar Palestina gingen. Beiden waren onderofficier – sergeanten van de SD – en beiden deden zich voor als journalist van het *Berliner Tageblatt*, een krant die tot 1933 in Joodse handen was geweest, waarna de nazi’s hem hadden geconfisqueerd.

De sergeant die de leiding had, heette Herbert Hagen. De andere man heette Adolf Eichmann. Hagen was begin twintig en had een fris, intellectueel gezicht, iemand uit de betere kringen die had gestudeerd. Eichmann was een aantal jaren ouder en maakte de indruk te willen uitstijgen boven de status van Oostenrijkse petroleumboer, wat hij was geweest voordat hij lid werd van de Partij en de ss. Beide mannen waren merkwaaardige antisemieten die een vreemde fascinatie hadden voor het Jodendom. Eichmann had de meeste ervaring in de Joodse afdeling. Hij sprak Jiddisch en tijdens het grootste deel van

de reis las hij het boek van Theodor Herzl over de Joodse staat, dat *De Joodse Staat* heette. De reis was het idee van Eichmann. Hij leek verbaasd en opgewonden dat zijn superieuren ermee hadden ingestemd. Hij was nooit eerder buiten Duitsland en Oostenrijk geweest. Hagen was meer een ideologische nazi en een enthousiast zionist, die geloofde dat er 'geen grotere vijand voor de Partij bestond dan de Jood' of soortgelijke onzin en dat de 'oplossing van het Joodse vraagstuk' alleen kon liggen in de 'totale ont-Joding' van Duitsland. Ik had er een hekel aan naar hem te luisteren. Het klonk me allemaal krankzinnig in de oren. Als een passage uit een kwaadaardige versie van *Alice in Wonderland*.

Beide mannen bekeken mij met argwaan, zoals ik had verwacht. Niet alleen omdat ik van buiten de SD en hun specifieke afdeling afkomstig was, maar ook omdat ik ouder was dan zij, bijna twintig jaar ouder dan Hagen. Voor de gein noemden ze me al snel 'Papi', wat ik me vriendelijk liet welgevalen, in ieder geval beter dan Hagen, die ik om terug te pesten, tot groot vermaak van Eichmann, al snel Hiram Schwartz ging noemen, naar de jeugdige dagboekschrijver die zo heette. Toen we in Jaffa aankwamen, rond 2 oktober, mocht Eichmann me meer dan zijn jongere, minder ervaren collega.

Maar Eichmann was geen indrukwekkende man. Op dat moment dacht ik dat hij waarschijnlijk iemand was die er beter uitzag in uniform. Ik begon zelfs te vermoeden dat het dragen van een uniform de belangrijkste reden was geweest dat hij zich bij de SA en de SS had aangesloten, want ik betwijfelde of hij fit genoeg was om bij het gewone leger te gaan, als dat er toen was geweest. Hij was kleiner dan gemiddeld, had o-benen en was buitengewoon mager. In zijn bovenkaak zaten twee gouden kronen en hij had veel vullingen in zijn lange tanden. Zijn hoofd leek op een doodskop, precies de doodskop op de pet van een SS'er: buitengewoon knokig met zeer holle slapen. Het viel me op hoe Joods hij eruitzag. Misschien had zijn afkeer van Joden daar wel iets mee te maken, bedacht ik.

Vanaf het moment dat de *Romania* in Jaffa afmeerde, kregen de twee SD-mannen het moeilijk. De Britten moeten vermoed hebben dat Hagen en Eichmann van de Duitse inlichtingendienst waren en na veel discussie kregen ze slechts toestemming om vierentwintig uur aan

land te gaan. Ikzelf had dergelijke problemen niet. Ik kreeg snel een visum waarmee ik dertig dagen in Palestina mocht verblijven. Dat was ironisch, aangezien ik hoogstens vier of vijf dagen wilde blijven. Het veroorzaakte grote ergernis bij Eichmann, wiens plannen nu volkomen in de war waren gegooid. Hij ging hierover tekeer in de door een paard getrokken wagen die ons drieën en de bagage van de haven naar hotel Jeruzalem bracht, aan de rand van de beroemde 'Duitse kolonie' van de stad.

'Wat moeten we nu?' klaagde hij luidruchtig. 'Al onze belangrijke ontmoetingen zijn overmorgen. Tegen die tijd zitten we weer op de boot.'

Ik genoot van zijn consternatie en lachte in mezelf. Al die tegenslag voor de SD was mij best. Ik was alleen al opgelucht omdat ik nu geen smoes voor de Gestapo hoefde te verzinnen. Ik kon mannen zonder visum niet bespioneren. Misschien vond de Gestapo dat ook wel amusant en zouden ze me het gebrek aan concrete informatie niet kwalijk nemen.

'Misschien kan Papi hen ontmoeten,' zei Hagen.

'Ik?' zei ik. 'Vergeet het maar, Hiram.'

'Ik snap nog steeds niet waarom jij een visum kreeg en wij niet,' zei Eichmann.

'Omdat hij die Jood helpt voor doctor Six natuurlijk,' zei Hagen. 'Die Jood heeft dat waarschijnlijk voor hem geregeld.'

'Zou kunnen,' zei ik. 'Of misschien zijn jullie gewoon niet zo goed in dit soort werk. Misschien hadden jullie niet moeten doen alsof jullie voor een Duitse krant werkten. Nog wel een nazikrant die van Joodse eigenaars is gestolen. Je had beter iets minder opvallends kunnen kiezen, denk ik.' Ik keek Eichmann glimlachend aan. 'Iets als petroleumboer of zo.'

Hagen snapte het. Maar Eichmann was nog steeds zo opgefokt dat hij niet snapte dat ik hem pestte.

'Franz Reichert,' zei hij. 'Van het Duitse nieuwsagentschap. Ik kan hem in Jeruzalem bellen. Ik denk dat hij weet hoe we Fievel Polkes kunnen bereiken. Maar ik heb geen idee hoe we met Haj Amin in contact moeten komen.' Hij zuchtte. 'Wat moeten we nou?'

Eichmann haalde zijn schouders op. 'We zouden de Duitse kolonie

van Vrijmetselaars kunnen bezoeken in Saron. Het Carmelgebergte beklimmen. Joodse boerenbedrijven bezoeken in de Jezreelvallei.'

'Dan is mijn advies om dat dan ook te doen,' zei ik. 'Bel Reichert. Leg de situatie uit en ga morgen terug naar de boot. Die vertrekt morgen toch naar Egypte? Ga na aankomst daar naar de Britse ambassade in Caïro en vraag een visum aan.'

'Hij heeft gelijk,' zei Hagen. 'Dat moeten we doen.'

'We kunnen een nieuw visum aanvragen!' riep Eichmann. 'Natuurlijk. We kunnen een visum krijgen in Caïro en over land hierheen reizen.'

'Net als de kinderen van Israël,' vulde ik aan.

De wagen verliet de nauwe, vieze straten van de oude stad en ging sneller toen we over een bredere weg gingen, naar de nieuwe stad Tel Aviv. Tegenover een klokkentoren en verschillende Arabische koffiehuisen lag de Engels-Palestijnse Bank, waar ik een afspraak had met de manager. Ik moest hem de introductiebrieven van Begelmann geven, en van de Wassermann Bank, en niet te vergeten de koffer van kamelenhuid die ik van Begelmann had moeten meenemen. Ik had geen idee wat erin zat, maar gezien het gewicht van de koffer ging het niet om zijn postzegelverzameling. Het leek me niet nuttig mijn bezoek aan de bank uit te stellen. Niet in een oord als Jaffa, dat vol leek te zitten met vijandig uitziende Arabieren. (Mogelijk dachten ze dat we Joden waren. De lokale Palestijnse bevolking had weinig op met Joden.) Ik zei tegen de wagenmenner dat hij moest stoppen. Met de koffer onder mijn arm en de brieven in mijn zak stapte ik uit. Eichmann en Hagen gingen verder naar het hotel met de rest van mijn bagage.

De bankmanager was een Engelsman die Quinton heette. Zijn armen waren te kort voor zijn jasje en zijn blonde haar was zo dun en fijn dat het bijna afwezig leek. Hij had een kleine, dikke wipneus omringd door sproeten en een glimlach als een jonge bulldog. Ik stelde me onwillekeurig Quintons vader voor, die de leraar Duits van zijn zoon goed in de gaten had gehouden. Het moest een goede leraar geweest zijn, want de jonge heer Quinton sprak uitstekend Duits, met veel enthousiaste verbuigingen, alsof hij 'De verwoesting van Maagdenburg' van Goethe voordroeg.

Quinton liet me zijn kantoor binnen. Er hing een cricket slaghout aan de wand en verschillende foto's van cricketteams. Een ventilator draaide langzaam aan het plafond. Het was warm. Uit het raam van het kantoor had je een mooi gezicht op het Mohammedaanse kerkhof en de Middellandse Zee daarachter. De torenklok sloeg het hele uur en de muezzin in de moskee aan de overkant van Howard Street riep de gelovigen op tot gebed. Berlijn lag ver weg.

Hij opende de enveloppen die ik had meegekregen met een brief-opener die de vorm had van een klein kromzwaard. 'Is het waar dat de Joden in Duitsland geen Beethoven of Mozart mogen spelen?' vroeg hij.

'Ze mogen muziek van die componisten niet meer spelen bij Joodse culturele bijeenkomsten,' zei ik. 'Maar denk niet dat ik dat goedkeur, meneer Quinton. Dat doe ik niet. Als u het mij vraagt, is het hele land gek geworden.'

'Wacht dacht u van dit land?' zei hij. 'Hier vliegen Joden en Arabieren elkaar naar de strot. En wij staan er tussenin. Het is een onmogelijke situatie. De Joden haten de Britten omdat ze niet meer Joden naar Palestina laten komen. En de Arabieren haten ons omdat we hier überhaupt Joden laten komen. We hebben nu geluk dat ze elkaar sterker haten dan ons. Maar op een dag zal dit hele land ontploffen. Dan zullen wij vertrekken en zal de toestand hier erger zijn dan ooit tevoren. Let op mijn woorden, Herr Gunther.'

Tijdens het spreken had hij de brieven gelezen en gesorteerd. Sommige blaadjes waren blanco, afgezien van een handtekening. Hij legde uit wat hij deed: 'Dit zijn geloofsbrieven,' zei hij. 'En pagina's met handtekeningen voor nieuwe bankrekeningen. Een van die rekeningen is bedoeld voor een gezamenlijke rekening voor u en doctor Six. Klopt dat?'

Ik fronste mijn wenkbrauwen. Het idee iets samen te hebben met het hoofd van de Joodse afdeling van de SD stond me niet erg aan. 'Dat weet ik niet,' zei ik.

'Van deze rekening moet u het geld opnemen om een terrein hier in Jaffa te huren,' legde hij uit. 'En ook uw eigen honorarium en onkosten. Het saldo kan worden uitbetaald aan doctor Six als hij het bankboekje laat zien dat ik aan u geef en dat u aan hem moet geven. En zijn

paspoort. Zorgt u ervoor dat hij dat begrijpt. De bank eist dat de houder van het bankboekje zich kan identificeren met een paspoort, als er geld moet worden betaald. Duidelijk?

Ik knikte.

‘Mag ik uw paspoort even zien, Herr Gunther?’

Ik gaf het hem.

‘De beste contactpersoon voor het zoeken naar commerciële bedrijfsruimte in Jaffa is Solomon Rabinowicz,’ zei hij. Hij bekeek mijn paspoort en schreef het nummer over. ‘Hij is een Poolse Jood, maar hij is de vindingrijkste kerel die ik in dit dolgedraaide land ben tegengekomen. Hij heeft een kantoor in de Montefiorestraat. In Tel Aviv. Dat is ongeveer achthonderd meter verderop. Ik zal u zijn adres geven. Aangenomen dat uw klant geen bedrijfsruimte wil in de Arabische wijk. Dat is vragen om moeilijkheden.’

Ik knikte nogmaals.

‘Een van deze brieven bevat een inventaris van de eigendommen in die koffer,’ zei hij. ‘Wilt u de inhoud nog controleren voordat u hem afgeeft?’

‘Nee,’ zei ik.

Quinton liep om zijn bureau heen en pakte de koffer. ‘Jezus, wat is dat ding zwaar,’ zei hij. ‘Als u hier even wilt wachten, dan laat ik uw paspoort maken. Wilt u thee? Of liever limonade?’

‘Thee graag,’ zei ik.

Na mijn bezoek aan de bank liep ik naar het hotel. Hagen en Eichmann waren al vertrokken. Ik nam een verkoelend bad, ging naar Tel Aviv, ontmoette de heer Rabinowicz en gaf hem de opdracht een geschikte bedrijfsruimte te zoeken voor Paul Begelmann.

Ik zag de twee SD’ers pas bij het ontbijt de volgende ochtend, toen ze, nog wat katterig, naar beneden kwamen voor een kop zwarte koffie. Ze waren die nacht aan de boemel geweest in een club in de oude stad. ‘Te veel arak,’ fluisterde Eichmann. ‘Het is de plaatselijke drank. Een van druiven gestookte sterke drank met anijssmaak. Ik zou het maar niet proberen.’

Ik glimlachte en stak een sigaret op maar wuifde de rook weg toen hij er misselijk van leek te worden. ‘Heb je Reichert kunnen vinden?’ vroeg ik.

‘Ja,’ zei hij. ‘Hij was afgelopen nacht bij ons. Maar Polkes niet. Hij zal ons hier wel komen opzoeken. Wilt u hem vijf of tien minuten te woord staan en hem de situatie uitleggen?’

‘Wat valt er uit te leggen?’

‘Onze plannen veranderen per minuut, helaas. Misschien komen we hier helemaal niet meer terug. Reichert lijkt te denken dat het in Caïro evenmin zal lukken een paspoort te krijgen.’

‘Dat is jammer,’ zei ik. Ik vond het helemaal niet jammer.

‘Zeg hem dat we naar Caïro zijn vertrokken,’ zei Eichmann. ‘En dat we logeren in hotel National. Daar moet hij ons opzoeken.’

‘Ik weet het niet,’ zei ik. ‘Ik wil hier echt niets mee te maken hebben.’

‘Je bent Duitser,’ zei hij. ‘Je bent bij de zaak betrokken, of je wilt of niet.’

‘Ja, maar jij bent de nazi, niet ik.’

Eichmann leek geschokt. ‘Hoe kun je voor de SD werken zonder nazi te zijn?’ vroeg hij.

‘Het is een rare wereld,’ zei ik. ‘Vertel het niet verder.’

‘Ik zou graag willen dat je hem sprak,’ zei Eichmann. ‘Dat is wel zo hoffelijk. Ik zou een brief voor hem kunnen achterlaten, maar het staat veel beter als u hem persoonlijk wilt ontmoeten.’

‘Wie is die Fievel Polkes trouwens?’ vroeg ik.

‘Een Palestijnse Jood die werkt voor Hagana.’

‘En wat is dat?’

Eichmann glimlachte vermoeid. Hij was bleek en zweette als een otter. Ik had bijna met hem te doen. ‘Je weet niet echt veel van dit land, hè?’

‘Genoeg om een visum voor dertig dagen te krijgen,’ zei ik ad rem.

‘Hagana is een Joodse militie en inlichtingendienst.’

‘Een terroristische organisatie, bedoel je.’

‘Zoiets,’ stemde Eichmann in.

‘Goed,’ zei ik. ‘Ik zal hem ontmoeten. Uit beleefdheid. Maar ik wil alle informatie. Ik ben niet van plan met een half verhaal bij die moordenaars aan te komen.’

Eichmann aarzelde. Ik wist dat hij me niet vertrouwde. Maar hij had of een te erge kater om zich daarover druk te maken, of hij besepte dat hij me wel moest inlichten.

‘Hagana wil wapens van ons kopen. Om tegen de Britten hier in